

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ
อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

People's Political Participation in Nong Bo Subdistrict Administrative
Organization NaKae District Nakhon Phanom Province

นายคงฤทธิ กุลวงษ์

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการทำวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ ประชาชนมีความสนใจในข้อมูลข่าวสาร ทางการเมืองน้อย ด้านแสดงความคิดเห็น กล่าวคือ ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองน้อย ด้านการตัดสินใจ กล่าวคือ ประชาชนมีทัศนคติเกี่ยวกับผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางการเมืองน้อย และด้านการติดตามตรวจสอบ กล่าวคือประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมือง และนักการเมืองน้อย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาธิปไตย

Abstract

The objective of this study was to investigate the people's political participation in Nong Bo Subdistrict Administrative Organization, Na Kae District, Nakhon Phanom Province consisted of 376 people. The instruments used for data collection were research questionnaires of the political participation. The data analysis was done by percentage, mean, and standard deviation. The results of the research revealed that the people's political participation in Nong Bo Subdistrict Administrative Organization, in overall and individual aspects were at the high level, that was to say, the people were less interested in political information. The aspect of opinion, the people expressed little political opinions, the aspect of making decision, the people had little attitude about the leader and participation in receiving of political benefits and the aspect of motoring, the people had low participation in monitoring the policies of political parties and politicians.

Keywords: Political Participation, Subdistrict Administrative Organization, Democracy

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยได้มากขึ้น ตามที่รัฐบาลกลางได้กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ได้ถูกบรรจุไว้ในมาตรา 247 ถึง 254 ในหมวด 14 ของรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2560 ซึ่งนับว่าเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบ และการเรียนรู้การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันคิดร่วมกันทำพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยขึ้นกับการพัฒนาชุมชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อยจะต้องมี 4 มิติ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันโดยการมีการเมืองเป็นฝ่ายบริหารจัดการประเทศตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่น ถึงระดับชาติ การเมืองเป็นเรื่องอำนาจจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของสังคมนั้น ๆ ในทุกแง่ทุกมุม โดยอำนาจจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมนั้น ๆ จะต้องเป็นธรรม และยั่งยืน การเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย ได้เลือกรูปแบบการควบอำนาจ (Fusion of Power) โดยทั่วไปเรียกว่าระบบรัฐสภา (Parliamentary System) เป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาจากประเทศอังกฤษ โดยที่มุนษย์เป็นสัตว์สังคม และเป็นสัตว์การเมือง “ไม่ว่าคุณจะทำเรื่องเกี่ยวกับการเมืองหรือไม่ แต่การเมืองจะเกี่ยวข้องกับการชีวิตคุณแน่นอน” นั่นก็คือการเมืองจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิต และการดำรงชีวิตทุกด้านทุกมิติ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การเมืองจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม (สถาบันพระปกเกล้า, 2560)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองถือเป็นบริบทที่สำคัญยิ่งในการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นการสะท้อนอำนาจประชาธิปไตยที่เป็นของประชาชนอย่าง

แท้จริง และในรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ยังได้กำหนดบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทั้งการเมือง การพัฒนาตามบริบทของท้องถิ่นตัวเอง โดยได้กระจายอำนาจการปกครองไปสู่ส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทกับ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น สรุปไว้ว่า 1) ต้องมีความต้องการ การปกครองระบอบประชาธิปไตย 2) ต้องเคารพกติกาการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย 3) สนใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางการเมืองการปกครอง 4) ยอมรับในความเสมอภาคของบุคคล 5) การไม่ยอมรับว่าการใช้อำนาจ คือ ธรรมแต่ธรรมคือ อำนาจ 6) ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของคนอื่น 7) การรู้จัก วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุมีผล 8) มองโลกในแง่ดีไว้วางใจผู้อื่น 9) ต้องมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน (วิชัย ต้นศิริ, 2547) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ หรือบุคลิกภาพประชาธิปไตยมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) บุคลิกเปิดเผย (Open Ego) ซึ่งหมายถึง การมีทัศนคติ ที่ดี และอบอุ่นต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน 2) ความสามารถ ที่แบ่งปันคุณค่าสิ่งที่มีประโยชน์กับผู้อื่น 3) มีแนวโน้มที่จะยึดระบบคุณค่าแบบหลากหลายมากกว่าจะยึดถือ ระบบค่าเดียว อาจแปลความหมายว่าวิสัยทัศน์ต้องไม่คับแคบ 4) ให้ความไว้วางใจ และเชื่อมั่นสิ่งแวดล้อมทาง สังคม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และ 5) เป็นอิสระ หรือปลดจากความกระวนกระวายใจพอประมาณ และจากการ ประมาณประเทศประชาธิปไตยทั่วโลก พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศที่มีประชาธิปไตย ก้าวหน้านั้นมีลักษณะดังนี้ 1) ความมีเหตุผล 2) เคารพซึ่งกันและกัน 3) อุดหนุนในความแตกต่าง 4) ตกลงกัน อย่างสันติวิธี 5) รู้จักการมีส่วนร่วมทางการเมือง 6) ไม่ลืมเรื่องสิทธิและหน้าที่ 7) ทำดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 8) มีอุดมการณ์ คือประชาธิปไตยแน่วแน่ 9) เห็นแก่ประเทศชาติ (รักชาติ) และ 10) พัฒนาความรู้ความสามารถ ของตนเอง ประชาชนชาวองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ มีส่วนร่วมในทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น (วิสุทธิ โปธิแทน, 2551: 160-161)

ผู้วิจัยมุ่งเป้าประสงค์การวิจัยเชิงพื้นที่ชาวชุมชนองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่เคยมีปรากฏการณ์แห่งความขัดแย้งด้านความคิดเห็นของประชาชน ในการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นตัวชี้วัดถึงระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ คือ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่มีประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูงย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยสูง แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตย ต่ำไปด้วย ซึ่งประเด็นในการทำวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการแสดงความ คิดเห็น ด้านการตัดสินใจ และด้านการติดตามตรวจสอบ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้กับประชาชนในเขต องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น

เดเนียล วิท (Daniel Wit, 1967: 101-103) นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึงการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจ หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจการปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลมีอำนาจในการตัดสินใจ และบริหารงานภายในเขตอำนาจของตนเอง

วิลเลียม วี. ฮอลโลเวย์ (William V. Holloway, 1959: 101-103) นิยามว่าการปกครองท้องถิ่น หมายถึง องค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอนมีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเอง และมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง คำกล่าวที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคน และทุกคนไม่สามารถปฏิเสธผลกระทบทางการเมืองต่อการดำรงชีวิตของประชาชนได้” คำกล่าวนี้ได้สะท้อนให้นักวิชาการหลายท่านได้หันมาให้ความสนใจ และศึกษาไว้อย่างมากมายจนสามารถสะท้อนแนวคิดต่าง ๆ ออกมาตามบริบท ทางสังคมการเมือง และวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะประเด็นความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผู้ให้แนวคิดไว้อย่างหลากหลาย และได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองถือว่าเป็นภาพสะท้อนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งตามแนวคิดของ บาร์เบอร์ เจ เดวิด (Barber J. David, 1972: 3) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น การบริหารงาน การกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง
2. การมีส่วนร่วม โดยทางอ้อมเป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองด้วยตนเองโดยตรง แต่เป็นการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ด้วยวิธีการเลือกตั้งโดยประชาชนอย่างเสรี ซึ่งกลไกนี้ต้องการให้ประชาชนเข้ามาควบคุมการบริหารงานฝ่ายปกครองให้เป็นไปตามความต้องการ

4. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน ระบอบประชาธิปไตย

แนวความคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจำแนกเป็น 4 แนวคิด ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ ประชาชน หรือพลเมืองของรัฐจะทำหน้าที่เป็น “สภา” โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการประชุมพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคมภายหลังเมื่อสมาชิกของสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้น และสังคมมีความซับซ้อนขึ้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงกลายเป็นเรื่องยากที่จะสามารถทำได้จริงเพราะประชาชนทุกคนไม่สามารถเข้ามาใช้อำนาจของตนเองได้ในทุกกิจกรรมของประเทศ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือประชาธิปไตยโดยอ้อม (Representative Democracy) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ คือ การที่ประชาชนได้ทำหน้าที่เลือกผู้แทนของตน เข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนในรัฐสภา ผ่านระบบ ที่เรียกว่า “การเลือกตั้ง”

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” เป็นการนำการมีส่วนร่วม ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงมาผสมผสานกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น โดยให้ประชาชน ได้มีอำนาจในการตรวจสอบ และควบคุมการทำงานของ “ผู้แทน” คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณีรวมทั้งการเปิดโอกาสให้ “สถาบันการเมือง” ต่าง ๆ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน องค์กรอิสระ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สื่อมวลชน สามารถทำหน้าที่ในการติดตาม และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเต็มที่

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย แบบถกแถลง (สานเสวนา หาทงออก) (Deliberative Democracy) เป็นประชาธิปไตยแบบถกแถลงที่เป็นกระบวนการ สำคัญของประชาธิปไตยภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชน หรือประชาธิปไตยทางตรง เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา ที่เกิดจากข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เป็นรูปแบบสถาบันที่ตายตัวไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความซับซ้อน และมีความแตกต่างหลากหลายได้ทั้งนี้หลักการประชาธิปไตยแบบถกแถลงไม่ได้เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยแบบ ตัวแทน เพราะระบอบประชาธิปไตยทั้งสองแบบสามารถอยู่คู่กันได้ ซึ่งระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลงจะช่วยแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่าง ๆ ของระบบการเมืองแบบตัวแทน โดยการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่มีความสำนึกทางการเมือง (Active Citizen) และมีจิตสาธารณะรวมหมู่ (Civic Life)

รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ที่เห็นได้ชัด คือการที่ภาคประชาชน หรือภาคพลเมือง เข้าร่วมกันวิเคราะห์ แลกเปลี่ยน ถกแถลงกันเพื่อนำเสนอแนวคิดของตนในการสร้างนโยบายที่เหมาะสมสำหรับตนเองหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ คือกระบวนการที่ให้ประชาชนทุกคน หรือภาคพลเมือง ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะ และตอบสนองข้อเรียกร้องเพื่อให้ตัวแทนของตน หรือรัฐบาลนำไปปฏิบัติต่อไป การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนจึงสามารถทำได้หลายรูปแบบ รูปแบบที่หลากหลายเหล่านี้ได้ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กว้างขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ประชาชน ได้มีโอกาสสื่อสารกับรัฐมากยิ่งขึ้น ได้มีโอกาสในการสื่อสารและสานผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้การดำเนินนโยบายการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่ “การเป็นประเด็นสาธารณะ” ที่ทุกคน ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ และสนใจที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้เปลี่ยนข้อความคิดที่ว่า การตัดสินใจทางการเมือง และกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของ “นักการเมือง” ไปสู่การเป็น “เรื่องของคน” ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสภาพไร้ระดมทางสังคม ถ้าสังคมมีการระดมทางสังคมต่ำ หมายความว่า ราษฎรที่ได้รับการศึกษามีจำนวนน้อย การเข้าถึงสื่อมวลชนก็มีน้อย การพัฒนาเป็นสังคมเมืองก็ต่ำ สิ่งเหล่านี้ก็คือข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญภาวะทางเศรษฐกิจหรือการครองชีพ ประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และมีความมั่งคั่งจะมีโอกาสเป็นประชาธิปไตยได้มากกว่าประเทศที่ยากจน ในประเทศยากจนราษฎรเองจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย แต่ถ้าความยากจน ความขาดแคลน และเดือดร้อนทางเศรษฐกิจมีมากเกินไปจนอยู่ในภาวะเกินทนแล้ว อาจจะมีผลกดดันให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นก็ได้ ข้อจำกัดทางการเมือง ถ้าระบอบการเมืองเป็นระบอบประชาธิปไตยประชาชน ก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง แต่ถ้าการปกครองแบบเผด็จการ ประชาชนก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ และ

จะเป็นไปในรูปของการมีส่วนร่วมโดยการปลูกเร้าระดม เพื่อสนับสนุนรัฐบาล วัฒนธรรมทางการเมือง ถ้าการมีบทบาททางการเมืองที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่ตระกูล ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีทั้งอิทธิพล และอำนาจเงิน ทำให้คนมีความรู้ไม่ยอมเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมือง ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ปัญหาความตื่นตัวทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องเป็นการมีส่วนร่วมแบบสมัครใจไม่ใช่เป็นแบบปลุกระดม สำหรับการมีส่วนร่วมแบบเสรีหรือแบบสมัครใจนี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อประชาชนมีความสำนึกทางการเมืองหรือความตื่นตัวทางการเมืองเสียก่อน คนไทยยังมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีอัตราส่วนน้อยกว่าร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิออกเสียงผู้ที่ไปออกเสียงก็มักจะถูกจ้างวาน ชักจูง หรือถูกระดมไป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยจากอดีตเป็นต้นมา ส่วนใหญ่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ทั้งในด้านการสนับสนุนหรือการต่อต้านแสดงให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความนิ่งเฉยทางการเมือง ส่วนมากอยู่ในกลุ่มของผู้ไม่ทางการเมืองไม่กี่กลุ่มที่ตระกูล แม้แต่การปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2475 ตามเหตุการณ์ที่แสดงถึงความตื่นตัวทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวาง คือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีประชาชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน ร่วมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญต่อต้านการปกครองของ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พันเอกณรงค์ กิตติขจร ผู้นำของประเทศขณะนั้น

ดังนั้น ปัญหาสำคัญของการมีส่วนร่วมของไทยอย่างหนึ่ง คือ ประชาชนยังมีความนิ่งเฉย หรือไม่ตื่นตัวทางการเมืองมากพอ ปัญหาวัฒนธรรมทางการเมือง และการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมสำหรับเมืองไทยมีงานวิจัยหลายเรื่องสรุป และแสดงว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยไม่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะประชาชนโดยทั่วไปเชื่อว่าการเมือง หรือการบริหารประเทศเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเท่านั้น อีกประการหนึ่งคนไทยยังเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์อย่างชัดแจ้งจนเกินไป การเมืองเป็นเรื่องของความ “สกปรก” ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ประชาชน ขาดความศรัทธา หรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ถ้าเข้ามาก็มักจะมีวัตถุประสงค์อย่างอื่น เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินทอง หรือการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องของสำนึกทางการเมืองลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยอีกประการหนึ่งที่ไม่สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การยอมรับในอำนาจนิยมของความเป็นข้าราชการ นั่นคือ ประชาชนโดยทั่วไปมองว่าข้าราชการเป็นชนชั้นผู้นำ เมื่อข้าราชการแนะนำ หรือชักจูงไปในทางใดประชาชนจึงมักปฏิบัติตามโดยไม่ได้แย้ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย ในด้านการศึกษาการจัดการเรียนการสอนยังคงยึดนโยบายจากส่วนกลางยังไม่มีกระจายอำนาจทางการศึกษา ลงไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนก็เช่นกัน ยังคงเป็นบทบาทของผู้บริหาร และครูเท่านั้นนักเรียน และผู้ปกครองยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น

ปัญหาจากบทบาทของพรรคการเมืองการที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยมีสาเหตุอีกประการหนึ่ง คือการขาดองค์กร หรือสถาบันทางการเมืองที่คอยกระตุ้นให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นทางการเมืองอยู่เสมอ และเป็นกลุ่มเป็นก้อน สถาบันทางการเมืองที่สำคัญคือ “ระบบพรรคการเมือง” (Political Party) ในปัจจุบันพรรคการเมืองยังเป็นองค์กรที่อ่อนแอ และขาดความเป็นสถาบันที่ต่อเนื่องดีพอปัญหาที่สำคัญที่สุดของพรรคการเมืองไทย คือ การขาดองค์กรที่ซับซ้อนพอที่จะเผชิญกับความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้น

อย่างรวดเร็วพรรคการเมืองไทยตั้งขึ้นจากการรวมตัวของบรรดาสมาชิก เพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนใดคนหนึ่งเท่านั้นพรรคการเมืองทุกพรรคไม่ว่าพรรคเล็กหรือพรรคใหญ่มีสาขาพรรคน้อยมาก สาขาบางแห่งมีแต่รูปแบบ ที่เป็นทางการเท่านั้นไม่มีบทบาทอะไร สาขาพรรคมีความสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) เป็นหน่วยงานของพรรคเชื่อมโยงกับประชาชนในเขตเลือกตั้ง และช่วยสร้างฐานสนับสนุนของพรรคในหมู่ประชาชนเลือกตั้ง

2) เป็นหน่วยงานของพรรค ในการร่วมคัดเลือกผู้รับสมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้น ๆ สาเหตุที่พรรคการเมืองอ่อนแอ อีกประการหนึ่ง คือ ที่ประชุมใหญ่ของพรรค (Party Congress) ยังไม่มีระบบที่ดีพอขาดประสิทธิภาพ การประชุมใหญ่ของพรรคเป็นเรื่องของสมาชิกบางคน บางกลุ่ม และมักอยู่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น ขาดสมาชิกพรรคตามสาขา และเขตต่าง ๆ นอกจากนี้การบริหารงานในพรรคยังขาดหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ การแตกแยกภายในพรรคเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พรรคการเมืองขาดความเป็นสถาบันที่เข้มแข็งพอในพรรคแต่ละพรรคมีการแตกแยกกันสูง มีการแบ่งกลุ่มแบ่งพรรคแบ่งพวกสนับสนุนบางคนตามความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือมีผลประโยชน์ร่วมกันอีกประการหนึ่งพรรคการเมืองไม่ได้มีการทำงานในฐานะพรรคอย่างต่อเนื่อง และยืนยาว ถ้านับระยะเวลาที่พรรคการเมืองเริ่มก่อตั้ง เมื่อมีกฎหมายพรรคการเมืองคือ พ.ศ. 2498 ปัจจุบัน ก็ประมาณ 40 ปีแต่ตลอดเวลานั้นพรรคการเมืองหาได้มีระยะเวลาดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ เพราะมีการปฏิวัติรัฐประหารบ่อย ๆ ช่วงเวลาที่ถูกละเลินเลาะมากที่สุด คือช่วง พ.ศ. 2501 ถึง 2511 เป็นเวลาถึง 10 ปี ประการสุดท้าย พรรคการเมืองยังไม่สามารถสร้างฐานมวลชนได้ดี และมีประสิทธิภาพพรรคขาดความเชื่อมโยงกับสมาชิก และมวลชน ประชาชนเลือกผู้แทนเป็นการส่วนตัวมากกว่าเลือกในนามพรรคเป็นต้น เหล่านี้คือสาเหตุที่ทำให้พรรคการเมืองขาดการทำงานให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดีพอ (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย, 2548) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

5. กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนดแต่ หมายถึง การให้ประชาชนกลุ่มชุมชนร่วมกันคิด และตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิตร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่ม หรือของชุมชน และรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน การร่วมคิด และตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริง ๆ และเป็นอิสระในการแสดงออก เพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพฐานะอำนาจทางสังคมแตกต่างกัน ปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการแสดงออกคนแต่ละคนต่างมีมุมมองในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์ต่างกัน เหล่านี้อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การมีส่วนร่วมเป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำที่มีทั้งผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับ และสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำ การมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึงการที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจไม่ว่าเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความ

คิดเห็น ความสนใจ ห่วงใยก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคม หรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรง หรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550)

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้นิยามคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ไว้ เช่น เจมส์ แอล เครย์ตัน (2551) ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

บวรศักดิ์ อวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อยแต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2545) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมถึงลดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ปัทมา สุภก่าปัง (2558) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในระบบการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้ และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น

ไน และเวอร์บา (Nie and Verba, 1975: 9–12) ได้จำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะกว้างและชัดเจน ไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การลงคะแนนเสียง (Voting) ซึ่งเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำ เพราะทำให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อคะแนนเสียงของตนแต่คะแนนดังกล่าวนี้คือ ความเห็นเกี่ยวกับความชื่นชมของพลเมืองที่มีต่อผู้นำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงการลงคะแนนเสียงจากผู้สมัครคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเท่านั้น มิได้แสดงความชื่นชอบเป็นพิเศษสำหรับขอบเขตของผลผลิตของการเลือกตั้งนั้นกว้างขวางมาก และมีอิทธิพลเหนือพลเมืองทั้งหมด เพราะการร่วมชื่นชอบของพลเมือง และแรงกดดันทำให้คะแนนเสียงเป็นเสมือนอาวุธที่มีอำนาจควบคุมรัฐบาล

2. กิจกรรมการรณรงค์หาเสียง (Campaign Activity) ซึ่งพบว่า การที่พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้น ทำให้สามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้โดยการกำหนดคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไว้ก่อน และมีอิทธิพลต่อผู้นำไว้เช่นเดียวกับกิจกรรมการลงคะแนนเสียง ผลผลิตของการรณรงค์หาเสียงนำไปสู่ความขัดแย้งได้ และกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ยาก และต้องการความคิดริเริ่มมากกว่าการลงคะแนนเสียง สำหรับขอบเขตของกิจกรรมรณรงค์หาเสียงได้แก่ การชักชวนให้ผู้อยู่ในลงคะแนนเสียงการทำงานอย่างกระตือรือร้นเพื่อพรรคการเมือง ตลอดจนการร่วมประชุมสัมมนาทางการเมือง การบริจาคเงินสนับสนุนพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกสโมสรทางการเมือง และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

3. การติดต่อในฐานะของพลเมือง (Citizen-Initiated) การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้หมายถึง การติดต่อเผชิญหน้าของบุคคลที่มีต่อรัฐบาล หรือหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งเป็นการกระทำตามลำพัง โดยตัดสินใจเกี่ยวกับเวลาเป้าหมาย และเนื้อหาสาระของการเข้ามีส่วนร่วมเอง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้สามารถคาดหวังในผลประโยชน์ได้มาก เนื่องจากบุคคลสามารถตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะติดต่อโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ภายใต้สภาพแวดล้อมนั้น ๆ แต่ในด้านอิทธิพลที่มีต่อรัฐบาลมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากการกระทำของคนที่จำนวนน้อย กิจกรรมดังกล่าวมักไม่มีความขัดแย้งโดยตรงกับกลุ่มบุคคลอื่น ๆ และต้องการความคิดริเริ่มค่อนข้างมากสำหรับขอบเขตของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะ เช่น ปัญหาครอบครัวหรือปัญหาส่วนตัว การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระดับพิเศษในเรื่องปัญหาสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม หรือการบริหารงานของรัฐบาลท้องถิ่น เป็นต้น

ในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา และด้วยเหตุด้วยผล การวิพากษ์วิจารณ์โดยประชาชนจะเป็นเสมือนกลไกที่คอยควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เป็นกลไกที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารของระบบราชการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเสมอภาค ในปัจจุบันการวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้สื่อต่าง ๆ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์นับว่ามีบทบาทสำคัญในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนสนใจกิจกรรมของรัฐบาลมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลจะก่อให้เกิดประเด็นของการพูดคุย จะพัฒนาไปสู่ความรู้ความเข้าใจ และผลต่อการตัดสินใจของตนว่าจะเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อการกระทำของรัฐบาล ถ้าไม่เห็นด้วยอาจพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่มีระดับสูง เช่น การเข้าร่วมรณรงค์ทางการเมือง เป็นต้น

4. การชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างทางการเมือง ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิ และเสรีภาพที่จะชุมนุม และเคลื่อนไหวกว้างทางการเมืองได้ทั้งในทางสนับสนุน และคัดค้านการกระทำของรัฐบาล การชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างทางการเมือง ถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้รัฐบาลรู้ว่าประชาชนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับนโยบาย และการกระทำของรัฐบาล และเพื่อแสดงการเรียกร้องให้รัฐบาลสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างรวดเร็ว โดยปกติการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองจะเกิดขึ้นเพื่อการต่อรองกับรัฐบาลด้วยการเจรจาไม่ประสบความสำเร็จ กลุ่มผู้เรียกร้องจึงจัดให้มีการชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มพลังการต่อรองให้สูงขึ้น ถ้าการชุมนุมเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชุมนุมจะมีผลให้ประชาชนให้ความสนใจ และอาจเข้ามีส่วนร่วมในการชุมนุมมากขึ้น และในที่สุดจะเป็นการบีบบังคับให้รัฐบาลจะต้องทำตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม

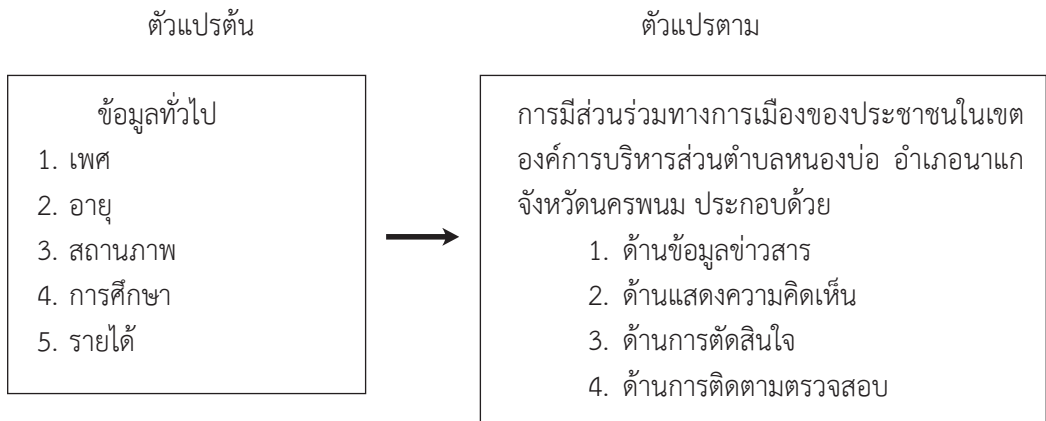
การประชุมเคลื่อนไหวก่อนหน้า เพื่อสนับสนุนรัฐบาลส่วนใหญ่จะเป็นไปโดยสงบ และระเบียบเรียบร้อย มีลักษณะเป็นการชุมนุม เพื่อให้กำลังใจอาจจะมีป้ายคำขวัญที่กล่าวยกย่องชื่นชมประกอบการชุมนุมด้วยการชุมนุมลักษณะนี้จะไม่มีการยึดถือส่วนใหญ่จะเริ่มต้น และสิ้นสุดตามกำหนดการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่การประชุมเคลื่อนไหวก่อนหน้าเพื่อคัดค้านรัฐบาลจะมีลักษณะตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ การชุมนุมประเภทนี้โดยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากความไม่พอใจต่อนโยบาย หรือการกระทำของรัฐบาลอาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับประโยชน์ของกลุ่ม หรือประโยชน์ของสังคมก็ได้ การชุมนุมจะเพิ่ม ความรุนแรงยิ่งขึ้นหากข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล การชุมนุมอาจตั้งมั่นอยู่กับที่ หรือการเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มความกดดันต่อรัฐบาลก็ได้ ถ้าประเด็นที่เคลื่อนไหวเป็นเรื่องประโยชน์ของสังคม และประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยประชาชนอาจเข้าร่วมมากขึ้น จนในที่สุดหากรัฐบาลไม่ยอมตกลงตามข้อเสนออาจเกิดการประจันหน้า และนำไปสู่การปะทะกันกลายเป็นการเจรจาได้ในที่สุด

การประชุมเคลื่อนไหวทางการเมืองแม้จะมีสิทธิเสรีในระบอบประชาธิปไตย แต่จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองจะต้องไม่ละเมิดกฎหมาย ที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น การที่จะชุมนุมจะต้องระบว่าการชุมนุมเคลื่อนไหวสามารถกระทำภายใต้กรอบของกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยก็เพื่อยืนยันว่าภายใต้ระบอบประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่ชุมนุมทางการเมือง แต่ในระบอบเผด็จการประชาชนจะไม่มีสิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมเคลื่อนไหว ดังนั้น จึงถือว่าถ้ากฎหมายไม่เป็นประชาธิปไตยประชาชนย่อมมีสิทธิละเมิดได้เพราะการประชุมเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ระบอบเผด็จการ ย่อมมีความหมายในการโค่นล้ม และยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นประชาธิปไตยด้วย

โดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคม การเมืองที่จะเลือกกระทำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรง และทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น หรือในระดับชาติก็ตามซึ่งการกระทำนั้นอาจผิดกฎหมาย หรือถูกกฎหมาย อาจใช้ความรุนแรง หรือไม่ใช้ความรุนแรง สำเร็จผลหรือไม่ หรือกระทำโดยความสำนึก หรือซุกงูระดมพลังก็ได้ ซึ่งมีประเด็นที่อาจสรุปได้ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ (1) ด้านข้อมูลข่าวสาร (2) ด้านการแสดงความคิดเห็น (3) ด้านการตัดสินใจ และ (4) การติดตามตรวจสอบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้ข่าแก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีที่อยู่ในเขตตำบลหนองบ่อ จำนวน 6,360 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีที่อยู่ในเขตตำบลหนองบ่อ จำนวน 376 คน โดยใช้สูตรของทาร์โรว์ ยามาเน่ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาเชิงอธิบาย (Explanatory) และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไป (Demographic Data) ของกลุ่มตัวอย่างของผู้ที่ตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นประโยชน์ของการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถามให้มากยิ่งขึ้นจึงได้แบ่งข้อมูลทั่วไปออกเป็นข้อ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้

ตอนที่ 2 คือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม แบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านข้อมูลข่าวสาร
- 2) ด้านแสดงความคิดเห็น
- 3) ด้านการตัดสินใจ
- 4) ด้านการติดตามตรวจสอบ

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้าง และหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
- 2) ศึกษารูปแบบและโครงสร้างของเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)
- 3) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้าง และเนื้อหา ตรวจสอบด้านภาษา และตรวจสอบด้านสถิติ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้

+1	เห็นด้วย
0	ไม่แน่ใจ
-0	ไม่เห็นด้วย

4) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้ว หากมีการปรับปรุงแก้ไข ให้ทำการปรับปรุง และแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจนเครื่องมือมีความสมบูรณ์

5) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม จำนวน 376 ชุด โดยใช้กับกลุ่มตัวอย่างในเขตตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การแปลผลความหมาย มีเกณฑ์ดังนี้

โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การสร้างแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert's Rating Scale) (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557: 456) โดยเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่าคะแนน

มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

เกณฑ์ค่าเฉลี่ย ดังนี้ (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557: 456)

ค่าเฉลี่ย	4.50-5.00	หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.50-4.49	หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก
ค่าเฉลี่ย	2.50-3.49	หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.50-2.49	หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.49	หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 55.58 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 25.53 สถานภาพสมรส จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 58.51 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 50.26 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 42.55 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมา คือด้านแสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 3.72$) ด้านข้อมูลข่าวสาร ($\bar{X} = 3.62$) และด้านการติดตามตรวจสอบ ($\bar{X} = 3.32$)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	ระดับการมีส่วนร่วม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านข้อมูลข่าวสาร	3.62	.82	มาก
2. ด้านแสดงความคิดเห็น	3.72	.84	มาก
3. ด้านการตัดสินใจ	3.91	.87	มาก
4. ด้านการติดตามตรวจสอบ	3.32	.89	มาก
โดยรวม	3.64	.89	มาก

ด้านข้อมูลข่าวสาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ มากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมา คือเนื้อหาที่ประชาชนได้รับ หรือสนใจเป็นประโยชน์กับท่านมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.68$) การรู้เท่าทันสื่อต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.63$) และสื่อที่ออกมาเสนอข่าวทางการเมืองมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.53$) และประชาชนมีความสนใจในข้อมูลข่าวสารการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.49$) ตามลำดับ

ด้านแสดงความคิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนคิดว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองควรมีกระบวนการกลมกลืน และปลูกฝังตั้งแต่เยาวชนขึ้นไปหรือไม่ ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมา คือ ประชาชนคิดว่าเพศ ระดับการศึกษา อายุ และอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.73$) ประชาชนคิดว่าหน่วยงานของรัฐในระดับจังหวัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง มากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.71$) ประชาชนต้องการให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.70$) และประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.60$) ตามลำดับ

ด้านการตัดสินใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนคิดว่าการตัดสินใจทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมา คือ ประชาชนคิดว่าการตัดสินใจของท่านในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความจำเป็นกับประเทศชาติหรือไม่ ($\bar{X} = 3.99$) การตัดสินใจของท่านในการออกไปใช้สิทธิของตัวเองในการมีส่วนร่วมเป็นประโยชน์มากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 3.90$) ประชาชนคิดว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีประโยชน์ต่อตัวท่านมากน้อยเพียงใด

($\bar{X} = 3.84$) และปัจจัยของบุคคล และทัศนคติของผู้นำมามีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมเป็นประโยชน์มากนักน้อย เพียงใด ($\bar{X} = 3.74$) ตามลำดับ

ด้านการติดตามตรวจสอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความสนใจและความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.64$) รองลงมา คือ ประชาชนคิดว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของท่านเป็นประโยชน์ต่อตัวท่านเองและชุมชน ($\bar{X} = 3.56$) ประชาชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองชุมชน (ประชาคม) ($\bar{X} = 3.36$) ประชาชนเคยติดตามตรวจสอบการทุจริตของนักการเมืองที่ท่านเลือกเข้าไป ($\bar{X} = 3.33$) ประชาชนเคยติดตามผลงานและตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองที่ท่านเลือกเข้าไปว่าทำอะไรให้แก่ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 3.36$) และประชาชนเคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองประท้วงรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ($\bar{X} = 2.90$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านข้อมูลข่าวสาร ($\bar{X} = 3.62$) ด้านแสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 3.72$) ด้านการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.91$) และด้านการติดตามตรวจสอบ ($\bar{X} = 3.32$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนได้รับข่าวสารมากขึ้น จึงทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับมากและในรัฐธรรมนูญไทยยังกำหนดให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น ส่วนการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนอยู่ในระดับมาก เป็นเพราะประชาชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนได้เข้าไปติดตาม หรือมีเครือข่ายในการติดตามตรวจสอบภาคการเมืองมากขึ้น จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศว์ รัตนโชติ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เขตบางนา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในประเด็นทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาอยู่ในระดับดี โดยประเทศจะไม่พัฒนา ถ้าประชาชนยังขาดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเพิกเฉยละเลยต่อสังคม และส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พ.ศ. 2549 ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เขตบางนา กรุงเทพมหานคร พบว่า เพศ และทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมาภรณ์ จันทรรคณา (2552: 124-127) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่นแตกต่างกันออกไป ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์ (แพทย์และพยาบาล) พุดคุยประเด็นทางการเมืองในสถาบันครอบครัว และเพื่อนร่วมงานเป็นสำคัญ 2) กลุ่มข้าราชการและอาจารย์มหาวิทยาลัย จะพุดคุยประเด็นเกี่ยวกับการเมืองในหน่วยงาน โดยเฉพาะประเด็นทางการเมืองที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสายงานของตน โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยจะใช้ช่องทางการเขียนบทความทางวิชาการด้านการเมืองผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และเว็บไซต์ รวมถึงส่งจดหมายปิดผนึก แจ้งปัญหาและเสนอแนะแนวทางให้ส่วนราชการที่รับผิดชอบ 3) กลุ่มผู้ประกอบการ

กิจการ และตัวแทนหอการค้าจังหวัดเชียงราย ใช้ช่องทางการประชุมของหอการค้าเป็นเวทีในการเสนอแนะนโยบายให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาลนำไปพิจารณา 4) กลุ่มผู้นำชุมชนใช้เวทีประชาคมเป็นช่องทางในการแสดงความคิดเห็นในชุมชนอยู่เป็นประจำส่วนปัจจัยด้านอาชีพมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในอำเภอเมืองเชียงรายมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยการศึกษา ปัจจัยครอบครัว และปัจจัยด้านการรับข้อมูลข่าวสารตามลำดับ สาเหตุที่ปัจจัยด้านการรับ และเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ ตามแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสาร เพราะแต่ละแหล่งที่มาของข้อมูลจะมีทัศนคติ เอนเอียงสนับสนุน หรือโจมตีฝ่ายตรงข้าม ดังนั้น ในความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ยังพบว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับเป็นข้อมูลยังขาดความน่าเชื่อถือบางส่วน และยังไม่ได้อยู่บนหลักข้อเท็จจริงเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

ด้านข้อมูลข่าวสาร

ควรให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองมากกว่านี้ และควรเพิ่มช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นอิสระ ไม่ควรปิดกั้นในการรับข้อมูลข่าวสารของประชาชน

ด้านแสดงความคิดเห็น

ควรให้นักการเมืองให้ความสำคัญกับประชาชนมากกว่านี้ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นรอบด้านในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายของพรรคการเมือง และนักการเมืองด้วย

ด้านการตัดสินใจ

ควรให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งเชิงนโยบายระดับพรรคการเมือง นักการเมือง ไม่ควรมองประชาชนเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์จากนโยบายเท่านั้น

ด้านการติดตามตรวจสอบ

ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองยังไม่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย ด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมประเพณี และค่านิยม

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (2545). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ปัญหาอุปสรรคและทางออก. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. (2551). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม**. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิดา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: ศรีภักดิ์ ออฟเซ็ท.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). **รายงานการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS (พิมพ์ครั้งที่ 15)**. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- ปัทมาภรณ์ จันทร์คณา. (2552). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปัทมา สุกำปัง. (2558). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชนในกระบวนการนิติบัญญัติ: บทเรียนจากการเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชัย ตันศิริ. (2547). **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต: แนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิศว์ รัตนโชติ. (2551). **การมีส่วนร่วมทางการเมือง พ. ศ. 2549 ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรุงเทพฯ**. เอกสารวิชาการทาง การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 7 สถาบันพระปกเกล้า.
- วิสุทธิ โปธิแทน. (2551). **ประชาธิปไตย**. สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภชัย เสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. (2548). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย**. [Online]. Available. URL: <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc4/so31-4-4.htm> [2560, 12 21].
- สถาบันพระปกเกล้า. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (พิมพ์ครั้งที่ 1)**. กรุงเทพฯ.
- Barber J. David. (1972). **The Presidential Character**. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Cronbach, L. J. (1990). **Essentials of psychological testing**. New York: HarperCollins Publishers.
- Daniel Wit. (1967). **A Comparative Survey of Local Govt and Administration**. Bangkok: Kurusapha Press.

Nie, N.H. and Verba, S. (1975). "Political Participation" In Fred G. and W.N. Polsby (E.ds)
Handbook Political Science: Non Government Politic.

William V.Holloway. (1959). "Local Government" **Encyclopaedia of Social Science, Vol. x.**
New York: The Macmillan Co, L.

Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis. 3rd ed.** Tokyo: Harper & Row.